

แนะนำ

วิชาปรัชญาพร้อมทั้งคุณค่า:

พน ตอกบัว

ปัจจุบันนี้คำหนึ่งซึ่งเราได้ยินกันบ่อย ๆ นั่นคือคำว่า “ปรัชญา” ปรัชญาเป็นศัพท์ที่ใช้กันแพร่หลายในวงการต่าง ๆ แต่ถ้าจะถามว่า ปรัชญาคืออะไร ก็ดูจะยุ่งยากที่จะตอบไม่น้อย จึงขอให้พิจารณาถึงเรื่องนี้กันอีกครั้ง และก่อนที่จะกล่าวถึงปรัชญาคืออะไร ก็ใคร่พิจารณาถึงศัพท์ว่า “ปรัชญา” สักเล็กน้อย คำว่า “ปรัชญา” เป็นภาษาสันสกฤต ซึ่งประกอบด้วยคำสองคำคือ ปร+ชญา ปร แปลว่า ประเสริฐ, สูงสุด, ยอดเยี่ยม ส่วนชญา แปลว่า รู้ รวมกันแปลว่า ความรู้อันประเสริฐ หรือสูงสุด หรือยอดเยี่ยม ปรัชญาตรงกับภาษาบาลีว่า ปัญญา ปรัชญาเป็นศัพท์ที่กรมหมื่นนเรศธิปพงษ์ ประพันธ์ทรงบัญญัติขึ้นใช้ในภาษาไทยสำหรับเรียกชื่อวิชาหนึ่งซึ่งชาวตะวันตกเรียกว่า Philosophy ศัพท์นี้มาจากภาษากรีกว่า Philos = ความรัก Sophia = ความรู้ ความฉลาด รวมกันก็คือ รักความรู้หรือความเฉลียวฉลาด ก็เป็นอันว่า ปรัชญาเป็นเรื่องที่ต้องใช้ปัญญาซึ่งตรงกันข้ามกับ

ความมึนงง ปรัชญาเป็นเรื่องรักความรู้และแสวงหาความรู้ปรัชญาจึงเป็นวิชาที่ประเทืองสติปัญญาโดยตรง

ปรัชญาคืออะไร คำถามนี้ยังไม่มีผู้ใดให้คำตอบจำกัดความได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ก็เพราะว่าวิชาปรัชญา เป็นวิชาที่มีขอบเขตกว้างขวางมาก ไม่มีศาสตร์ใดอีกแล้วที่จะมีขอบเขตกว้างอย่างปรัชญา ปรัชญาว่าด้วยสากลจักรวาลแห่งวัตถุและจักรวาลแห่งจิตใจและนามธรรม ในสมัยกรีกโบราณถือว่าวิชาใดก็ตามที่ศึกษาไปมิใช่เพื่อสำหรับประกอบอาชีพ แต่เพื่อสนองตอบความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์แล้ว ก็จัดเป็นวิชาปรัชญาทั้งสิ้น แม้ปัจจุบันผู้ที่ได้รับปริญญาเอกไม่ว่าแขนงใด ก็มีไม่น้อยที่ยังใช้อักษรแสดงวุฒิการศึกษาว่า Ph. D. ซึ่งย่อมาจากคำว่า Philosophiae Doctor หรือ Doctor of Philosophy ทั้ง ๆ ที่ผู้นั้นอาจจะไม่เคยศึกษาวิชาปรัชญาโดยตรงมาก่อนเลย ปรัชญามีขอบเขตกว้าง วิชาการแขนงต่างๆ ก็มาจากปรัชญาทั้งนี้ก็เพราะปรัชญาเป็นบ่อเกิดของวิชาอื่นๆ

เป็นอันมาก เป็นรากแก้วที่ทำให้ต้นไม้เจริญเติบโตแตกกิ่งก้านสาขา กล่าวคือ วิชาการต่างๆ เป็นอันมาก Comte กล่าวว่า “ปรัชญา เป็นศาสตร์ของศาสตร์ทั้งหลาย” ปรัชญาหมายถึงความพยายามของมนุษย์ที่จะเสาะแสวงหาความจริงขั้นรวบยอด หรือความแท้จริงของสิ่งต่างๆ ที่น่าสนใจ Plato ได้กล่าวว่า “ปรัชญา เป็นวิชาที่เต็มไปด้วยเป้าหมายแสวงหาความรู้ของสภานิรันดร แสวงหาธรรมชาติอันเป็นแก่นสารของสิ่งต่างๆ” Aristotle กล่าวว่า “ปรัชญา เป็นศาสตร์ที่สำรวจถึงธรรมชาติของสัตว์ หรือสภาวะแท้จริงไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยอันใดและคุณสมบัติของสัตว์นั้น” Paulsen กล่าวว่า “ปรัชญา คือแหล่งรวมความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ทั้งหมด” การที่นักปรัชญาได้กล่าวแตกต่างกัน ก็เพราะมุ่งถึงปรัชญาคนละสาขาซึ่งแตกต่างกันนั่นเอง ปรัชญาเป็นวิชาสำหรับค้นคิดเสาะแสวงหาความจริงขั้นรวบยอดต่อปัญหาต่างๆ ที่เผชิญหน้ามนุษย์อยู่

บ่อเกิดปรัชญา กล่าวกันว่ามนุษย์เป็นสัตว์ปรัชญา เพราะว่ามันมนุษย์ไม่ชอบอยู่เฉยแต่ชอบคิดค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอ เมื่อมนุษย์

ประสบกับสิ่งที่ก่อให้เกิดความพิศวงเช่น ฟ้ำฟ้อง ฟ้ำฟ่า ภูเขาไฟระเบิด แผ่นดินไหว วาทภัย อุทกภัย เป็นต้น มนุษย์มีความปรารถนาที่จะรู้ถึงสิ่งเหล่านั้นว่าเป็นอะไร เกิดจากอะไร เกิดได้อย่างไร ใครหรืออะไร ทำให้เกิดปรากฏการณ์เช่นนั้น หรือปัญหาทางปรัชญาอันชวนให้สงสัยทั้งทางวัตถุหรือรูปธรรมและนามธรรม ทางวัตถุคือสิ่งที่สามารถรู้ได้ทางประสาทสัมผัสคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย เช่นโลกคืออะไร เกิดมาจากอะไร มีลักษณะอย่างไร จะดำรงอยู่ชั่วนิรันดรหรือไม่โลกมีโลกเดียวหรือมีโลกอื่น ๆ อีกเป็นต้น หรือทางนามธรรม เช่น จิตคืออะไร มีความสำคัญอย่างไร ความดีคืออะไร ความยุติธรรมคืออะไร และปัญหาอื่น เช่นชีวิตคืออะไร ทำไมจึงมีอายุแตกต่างกัน บางคนทำไมมีโรครุนแรง บางคนทำไมมีโรคน้อย บางคนทำไมไม่มีรูปร่าง บางคนทำไมไม่มีรูปร่างไม่งาม วิญญาณคืออะไร คนตายไปแล้วจะเกิดหรือไม่ ชาตินี้มีชาติเดียวหรือมีชาติหน้าอีก มนุษย์ได้รับสุขทุกข์เพราะมีเหตุหรือเกิดขึ้นเอง บาปบุญมีจริงหรือไม่ นรกสวรรค์มีจริงหรือไม่ เป็นต้น ปัญหาต่างๆ ดังกล่าว ทำให้มนุษย์ครุ่นคิด Aristotle กล่าวว่า “สถาน

การณ์ของชีวิตนั่นเอง บังคับให้พวกเรา
ต้องคิดเชิงปรัชญา” เมื่อมนุษย์ประสบ
ปัญหาที่น่าสนใจ ย่อมมีความปรารถนาจะ
ทราบถึงความลึกลับและความจริงของปัญหา
ต่างๆ เหล่านั้น และพยายามคิดค้นหาความ
จริงนั้น ความสงสัยหรือความพิศวงนี้
แหละเป็นบ่อเกิดของปรัชญา และก็ด้วย
ความสงสัยอยากรู้อยากเห็นนี่เอง ทำให้
มนุษย์ใช้ความพยายามทุกวิถีทางที่จะเข้าไป
รู้ถึงความจริงที่ปรารถนาจะรู้นั้น ไม่ว่าจะ
สิ่งนั้นจะอยู่ไกลหรือไกล แม้แต่ดวงอาทิตย์
ดวงจันทร์ และดวงดาวต่าง ๆ ซึ่งอยู่ไกล
แสนไกล เมื่อมนุษย์ไม่สามารถขึ้นไปสำรวจ
ได้ แต่มนุษย์ก็หาได้หยุดความพยายามไม่
เมื่อร่างกายไม่สามารถจะไป ได้ก็ใช้จินตนา
การไปแทน ดังที่ Aristotle กล่าวความว่า
“เมื่อมนุษย์ไม่สามารถจะเหาะเหินไปบน
ท้องฟ้าได้ สติปัญญาของมนุษย์ก็สรรวมปีก
แทน ลอยละล่องไปสำรวจดินแดนอันลึกลับ
แล้วนำผลของสิ่งที่อยู่ไกลแสนไกลด้วยระ
ยะทางให้ใกล้เข้ามาในทางจิตและปัญญา”
หรือดั่งที่ท่านกล่าวว่า “ถึงแม้มนุษย์จะอยู่ร่วม
โลกกับสัตว์แต่มนุษย์ก็ไม่ใช่เป็นประชากร
ของโลกนี้เท่านั้น แต่ยังเป็นประชากรของ

โลกมโนภาพอีกด้วย” และก็เพราะความ
อยากรู้อยากเห็นนี่เอง ในยุคปัจจุบันได้ก้าว
ไปถึงขั้นส่งนักอวกาศออกขึ้นไปยังดวงจันทร์
ได้แล้ว อนึ่งวิทยาการใหม่ ๆ เกิดขึ้นอยู่
เสมอ ก็เพราะเป็นผลของความอยากรู้อยาก
เห็นของมนุษย์นั่นเอง

ชีวิตเกิดมาแล้วก็ต้องประสบกับความทุกข์
นานาประการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย พลัด
พรากจากสิ่งที่รัก โศรกเศร้า เหล่านี้เป็น
ต้น สรรพสิ่งล้วนแล้วแต่ตกอยู่ในกฎ อนิจจัง
ทุกขัง อนัตตา พระพุทธเจ้าครั้งยังเป็น
เจ้าชายทรงเห็นว่าโลกมีแต่ทุกข์ ความเกิดแก่
เจ็บตาย และความทุกข์อื่น ๆ ล้วนแต่เป็น
ภัยใหญ่หลวงของชีวิต น่าสะพึงกลัวยิ่ง
พระองค์หาได้สยบต่อสภาวะที่ชาวโลกยอมแพ้
อย่างสิ้นเชิงไม่ กลับหาทางที่จะเอาชนะให้
ได้ จึงทรงออกผนวช ทรงค้นหาความลึกลับ
ของชีวิตอย่างหนัก และในที่สุดพระองค์ก็ได้
ตรัสรู้ ประสบความสำเร็จพ้นจากสังสารวัฏฏ์
แล้วจึงเสด็จประกาศพระธรรมอันประเสริฐ
ยิ่งนั้นแก่ชาวโลก ความต้องการพ้นทุกข์ก็
เป็นบ่อเกิดปรัชญาอีกเหตุหนึ่ง

ขอบข่ายของปรัชญา ปรัชญาถึงแม้จะ
มีขอบเขตกว้างขวางและมีปรัชญาต่างๆ เป็น

อันมาก อย่างไรก็ตามปรัชญาถึงแม้จะมีมาก
ก็อาจจัดเป็นประเภทได้ดังนี้

๑. ญาณวิทยา (Epistemology)

๒. ภาววิทยา (Ontology)

๓. คุณวิทยาหรืออักษวิทยา (Axiology)

ปรัชญาทั้งสามประเภท แต่ละอย่างจะมีเนื้อหา
ความแตกต่างกันอย่างไร จะได้กล่าวแต่
ละอย่างต่อไป

๑. ญาณวิทยา แปลจากภาษาอังกฤษว่า
Epistemology และศัพท์นี้มาจากภาษากรีก
ว่า Episteme=knowledge และ Logos=
Science ญาณวิทยาว่าด้วยทฤษฎีแห่งความรู้
ปรัชญาสาขานี้มุ่งสอบสวนถึงธรรมชาติ บ่อ
เกิด ความสมบูรณ์และขอบเขตความรู้ของ
มนุษย์ เช่นความรู้คืออะไร เกิดขึ้นได้จาก
อะไร จากประสบการณ์หรือเหตุผล หรือทั้ง
สอง สมรรถนะของปัญญามนุษย์มีขอบเขต
หรือไม่ มนุษย์สามารถรู้ถึงโลก วิญญาณ
และพระเจ้าได้หรือไม่ เป็นต้น ญาณวิทยา
แสวงหาคำตอบของปัญหาตั้งกล่าว หรือกล่าว
โดยสรุปแล้ว ญาณวิทยาพูดถึง How to
Know Reality?

๒. ภาววิทยา จากภาษาอังกฤษว่า Onto-
ology และคำนี้ก็มาจากภาษากรีกว่า Onto

=being, logos=science ภาววิทยาเป็นทฤษฎี
ของสัจ หรือสภาวะแท้จริง ปรัชญาสาขานี้
มุ่งแสวงหาความแท้จริงอันไม่มีความจริงอื่น
ยิ่งไปกว่า เป็นความจริงขั้นสุดท้าย หรืออัน-
ติมสัจจะ (Ultimate reality) อนึ่งปรัชญา
สาขานี้ยังแบ่งออกไปอีกตามความคิดซึ่งแตก
ต่างกันคือ บางพวกเป็นเอกนิยม (monism)
บางพวกเป็นทวินิยม (dualism) และบาง
พวกเป็นพหุนิยม (pluralism)

พวกเอกนิยม คือพวกที่ถือว่าความจริง
แท้มีหนึ่งเท่านั้น และพวกนี้แยกไปอีก พวก
ที่ถือว่าวัตถุเป็นความจริงแท้ ก็เป็นพวกวัตถุนิยม
(Materialism) พวกวัตถุนิยมถือว่า
วัตถุเท่านั้นเป็นความจริง ส่วนจิตใจหรือ
นามธรรมขึ้นอยู่กับวัตถุเท่านั้น อีกพวกหนึ่ง
ถือว่าจิตใจหรือนามธรรมเท่านั้นที่เป็นความ
จริงแท้ ก็เรียกว่าพวกจิตนิยม (idealism)
พวกจิตนิยมถือว่า จิตใจเท่านั้นสำคัญ วัตถุ
ต่างๆ ขึ้นอยู่กับจิตใจหรือนามธรรม

พวกทวินิยม ถือว่าความแท้จริงมีสอง
ไม่ใช้มีหนึ่งเท่านั้น พวกนี้ถือว่าทั้งวัตถุและ
จิตใจก็ล้วนแต่เป็นความจริงเท่ากัน วัตถุไม่
มีวิญญาณครอง แต่ทว่ามีน้ำหนักกินเนื้อที่
ส่วนจิตใจมีวิญญาณครอง แต่ไม่กินเนื้อที่

ไม่มีน้ำหนัก ทั้งวัตถุและจิตใจแตกต่างกัน โดยสิ้นเชิง จึงไม่สามารถลดคอย่างหนึ่งลงสู่อีกอย่างหนึ่งได้

พวกพหุนิยม ถือว่าความแท้จริงมีอยู่ มาก และความจริงแต่ละอย่างก็ไม่ขึ้นอยู่ กับกันและกันทั้งไม่สามารถหลอมตัวเข้าเป็น อีกอย่างหนึ่งได้ พวกพหุนิยมยังแบ่งออกเป็น ๒ พวกคือ พวกพหุวัตถุนิยม และ พวกพหุจิตนิยม พวกพหุวัตถุนิยมถือว่าอะตอมจำนวนมากมายได้ก่อสร้างโลก และสิ่งอื่น ๆ ขึ้นมา พวกนี้เรียกว่า อะตอมนิยม (Atomism) ส่วนพวกพหุจิตนิยมคือว่าโม- นาด หรือปรมาณูนามธรรมหรือจิตใจ ไม่มี จำนวนจำกัดได้สร้างโลกและสิ่งอื่น ๆ ขึ้นมา พวกนี้เรียกว่า โมนาดนิยม (monadism)

ภววิทยาถึงแม้จะแตกสาขาออกไปมากก็ตาม แต่ทุกสาขาก็มุ่งค้นคว้าหาความจริงขั้น อันติมัตถ์จะ ภววิทยามีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อภิปรัชญา หรือ Metaphysics ศัพท์นี้มาจากภาษากรีกว่า Meta = above, Physics = nature หรือปรัชญาที่มุ่งค้นหาความจริงที่อยู่ เหนือความจริงธรรมดาสามัญ เมื่อกล่าวโดย รวมใจความแล้ว ภววิทยาต้องการทราบ What is reality ?

๓. คุณวิทยาหรืออักษวิทยา ใช้เรียก ปรัชญาสาขา Axiology ศัพท์นี้มาจากภาษา กรีกว่า Axios = worthy, logos = science คุณวิทยาว่าด้วยทฤษฎีแห่งคุณค่า หรือแก่น- สาร ปรัชญาสาขานี้ มุ่งแสวงหาคุณค่าของสิ่ง ต่าง ๆ เช่น อะไรเป็นค่าของชีวิต การมี เงินมาก ๆ หรือ การมีบ้านหลังใหญ่ ๆ หรือ การมีรถยนต์ ทรัพย์สินสมบัติต่าง ๆ มากมาย อย่างนั้นหรือ อะไรเป็นคุณค่าของปรัชญา อะไรเป็นคุณค่าของศีลธรรม อะไรเป็นคุณ- ค่าของศาสนาเป็นต้น และจะมีอะไรเป็นเครื่อง ตัดสินคุณค่าต่าง ๆ นั้น คุณวิทยาแบ่งออกเป็น ๒ คือ จริยศาสตร์ (Ethics) ว่าด้วยหลัก ความถูกต้อง สำหรับควบคุมความประพฤติ ของคน และสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ว่า ด้วยความงดงามหรือพวกศิลปะต่าง ๆ หรือ สรุปลความแล้ว คุณวิทยาว่าด้วย How to act according to Reality ?

ปรัชญากับศาสตร์อื่น ๆ ปรัชญาเป็น ศาสตร์ที่มุ่งเสาะแสวงหาความจริง เป็นเรื่อง ที่ต้องใช้สติปัญญา หาเหตุผลเพื่อตอบสนอง ความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์ และในการ เสาะแสวงหาความจริงนี้เอง ทำให้มนุษย์ค้น พบศาสตร์อื่น ๆ เช่นวิทยาศาสตร์ ดารา-

ศาสตร์ และสังคมศาสตร์แขนงต่าง ๆ หนึ่ง
 ศาสตร์ต่าง ๆ ก็มุ่งหาความจริงทั้งนั้นถ้าอย่าง
 นั้น อะไรจะเป็นข้อแตกต่างระหว่างปรัชญา
 กับศาสตร์ทั้งหลาย ถ้าจะเกณฑ์ให้กล่าวถึงข้อ
 แตกต่างกันแล้ว ปรัชญาก็มีลักษณะแตกต่าง
 กับศาสตร์อื่น ๆ คือศาสตร์อื่นถึงแม้จะมุ่งหา
 ความจริง แต่ก็เป็นความจริงเฉพาะด้านใด
 ด้านหนึ่ง เช่น คณิตศาสตร์ ว่าด้วยจำนวน
 และตัวเลข ฟิสิกส์ ว่าด้วยความร้อน แสง
 เสียง ความเคลื่อนไหวไฟฟ้าและแม่เหล็ก
 การดาราศาสตร์ว่าด้วยปรากฏการณ์ของเทหวัตถุ
 บนฟากฟ้า จิตวิทยาว่าด้วยพฤติกรรมของคน
 สังคมวิทยาว่าด้วยโครงสร้าง และความเจริญ
 เติบโตของสังคมและสถาบันต่าง ๆ เศรษฐ
 ศาสตร์ว่าด้วยการอยู่ดีกินดีและสวัสดิภาพของ
 มนุษย์ รัฐศาสตร์ว่าด้วยโครงสร้างและหน้าที่
 ของรัฐและหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ จริย
 ศาสตร์ว่าด้วยธรรมชาติและความดี ความ
 ถูกต้อง หน้าที่และคุณธรรมเป็นต้น แต่
 ปรัชญาไม่ได้ว่าด้วยความจริงแง่ใดแง่หนึ่งแต่
 กล่าวถึงความจริงทั่วไป เช่น ถ้าว่าด้วยมนุษย์
 ปรัชญาจะไม่แยกความแตกต่างกัน เช่น อ้วน
 ผอม สูง ต่ำ ดำ ขาว คนไทย คนต่าง
 ประเทศ เผ่าคอเคซอย เผ่ามองโกล เผ่า

นิกรอย เป็นต้น แต่ปรัชญาจะกล่าวถึงความ
 จริงโดยส่วนรวม ซึ่งมีอยู่แก่คนทั่ว ๆ ไป
 เช่น ไม่ว่าคนประเทศไหน ภาษาไหน ชาว
 เมือง ชาวป่า ชาวเขา ชาวน้ำ ล้วนแต่มี
 ความรัก ความโลภ ความโกรธ ความหลง
 รักสุขเกลียดทุกข์กลัวต่ออาชญากลัวต่อความ
 ตายด้วยกันเหล่านี้เป็นต้น ปรัชญาหาความ
 จริงสากล ไม่เจาะจงเฉพาะบางส่วนเหมือน
 วิชาอื่น ๆ

หนึ่ง วิชาต่าง ๆ ในสมัยก่อนก็เรียกว่า
 ปรัชญา แต่ต่อมาเมื่อได้มีกฎเกณฑ์แน่นอน
 พอสมควรแล้วก็ได้แยกตัวออกไป เป็นวิชา
 ต่าง ๆ ถ้าเช่นนั้นปรัชญามีหมดสภาพไปหรือ
 หามีได้ ถึงแม้ว่าวิชาต่าง ๆ จะแยกออกไป
 วิชาปรัชญาก็ยังดำรงอยู่และติดไปด้วยกับวิชา
 อื่น ปรัชญายังเป็นหัวใจของวิชาต่าง ๆ กล่าว
 คือ วิชาทั้งหลายจะต้องมีหลักมีเกณฑ์ มี
 ความจริงเป็นของเฉพาะวิชา เช่นอะไรเป็น
 ความจริงแท้ อะไรเป็นคุณค่า อะไรเป็น
 แก่นสาร อะไรเป็นหลักใหญ่ อะไรเป็น
 ทฤษฎี อะไรเป็นนโยบาย อะไรเป็นจุด
 ประสงค์ อะไรเป็นเป้าหมายของวิชานั้นหรือ
 ระบอบการปกครองนั้น ลักษณะเด่นต่าง ๆ
 นั้นก็คือปรัชญานั้นเอง ปรัชญาถึงแม้จะมี

ขอบเขตกว้าง แต่ถ้ามุ่งหาความจริงหรือหลักใหญ่ของวิชาใดโดยเฉพาะเพื่อทราบความจริงโดยรวมยอดของวิชานั้น ความจริงหรือหลักใหญ่ก็จะเป็นปรัชญาของวิชานั้น ๆ ดังนั้นปรัชญาจึงแตกแขนงออกไปอีกมาก เช่นมีปรัชญาประวัติศาสตร์ ปรัชญาการเมือง ปรัชญาเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาวิทยาศาสตร์ ปรัชญาภาษา ปรัชญาศาสนา ปรัชญาการศึกษา เป็นต้น ถ้าจะเปรียบวิชาต่าง ๆ ดังนั้นไม่ ปรัชญาก็เปรียบเหมือนแก่นของต้นไม้หรือถ้าเปรียบกับบ้าน ปรัชญาก็เป็นโครงสร้างของบ้าน บ้านจะเล็กหรือใหญ่มั่นคงหรือไม่มั่นคงมากน้อย งามมากหรืองามน้อย ก็ขึ้นอยู่กับโครงสร้างนั้นใด วิชาแต่ละวิชาจะแตกต่างกันมากน้อย มีค่ามากหรือน้อย ก็ขึ้นอยู่กับโครงสร้างคือปรัชญานั้น

เปรียบเทียบปรัชญากับบางศาสตร์ ปรัชญาเป็นบ่อเกิดของศาสตร์เป็นจำนวนมาก ดังนั้นศาสตร์ต่าง ๆ กับปรัชญาจึงคล้ายกัน เพราะมาจากแหล่งเดียวกัน และบางศาสตร์ก็ใกล้เคียงกันมาก เช่น ศาสนาและวิทยาศาสตร์ เป็นต้น จะเปรียบเทียบปรัชญากับบางศาสตร์ดังนี้

ปรัชญากับศาสนา ทั้งศาสนาและปรัชญาต่างก็มุ่งแสวงหาความจริงด้วยกัน

หลักคำสอนที่ถูกตั้งคำถามแล้ว ล้วนแต่เป็นปรัชญาทั้งนั้น แต่ศาสนาจะมีลักษณะบางอย่างเสริมเข้ามาอีก เช่น ศาสนาจะเน้นหนักในศรัทธา ให้มีความเชื่อในพระเจ้าหรือเทวะ เชื่อว่าพระองค์ทรงควบคุมโชคชะตาของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ต้องเกรงกลัวเคารพยำเกรง จงรักภักดี และปฏิบัติตามเทวโองการ อาเวค (Emotion) หรือความสะเทือนใจ, ศรัทธา และการปฏิบัติตามเป็นหลักจำเป็นในการนับถือศาสนา แต่ปรัชญามุ่งหาแต่ความจริงโดยเฉพาะ ไม่คำนึงถึงว่าจะต้องคอยจงรักภักดีมีศรัทธาหรืออื่นใด แต่จะใช้ปัญญาวิจารณ์ เช่น พระเจ้ามีจริงหรือไม่ จำเป็นหรือที่จะต้องปฏิบัติตาม ถ้าพิจารณาสิ่งใดแล้วเห็นว่าเป็นเรื่องน่าเชื่อ น่าเลื่อมใส ก็จะปฏิบัติตามให้เคร่งครัดยิ่งขึ้น

ปรัชญากับจิตกวีนิพนธ์ ทั้งปรัชญาและจิตกวีนิพนธ์ต่างก็พยายามขบคิดถึงความลึกลับของสิ่งต่าง ๆ แต่วิธีการต่างกันคือจิตกวีนิพนธ์อยู่บนอาเวคและความคล้อย แต่ปรัชญาตั้งอยู่บนความเข้าใจด้วยปัญญา และวิจารณ์ อาเวค เป็นเครื่องมือสำหรับกวีนิพนธ์ แต่เหตุผลสำหรับปรัชญา กวีนิพนธ์ตั้งอยู่บนความรู้สึก แต่ปรัชญาตั้งอยู่บนความคิด

ก็มองสิ่งต่าง ๆ ด้วยดวงใจ แต่นักปรัชญามองสิ่งต่าง ๆ ด้วยปัญญา นักวิทยาศาสตร์อยู่ในสัจญ์ลักษณ์และรูปภาพ แต่นักปรัชญาข้ามขึ้นสู่เขตแห่งความหมกมุ่นและความคิดที่ปราศจากรูปภาพ นักวิทยาศาสตร์แสวงหาความงามในจักรวาล ในธรรมชาติ ความงามในบุรุษและสตรี และความงามอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกรัก และความประทับใจ สำหรับนักวิทยาศาสตร์แล้วความงามนั้นแหละ คือความจริง และความจริงก็คือความงามนั่นเอง แต่นักปรัชญาจะพยายามผสมผสานความสมบูรณ์ ความจริง ความดี และความงามเข้าด้วยกัน เพื่อจะได้ความจริงแท้รวบยอดหรือทั้งหมด

ปรัชญากับวิทยาศาสตร์ ทั้งปรัชญาและวิทยาศาสตร์ต่างก็มุ่งหาความจริงของโลก แต่วิทยาศาสตร์จะมุ่งหาข้อเท็จจริงในเรื่องใดเรื่องหนึ่งของโลกอย่างเช่น ฟิสิกส์ และเคมี เป็นต้น ต่างก็หาความจริงต่างกันและยึดความจริงต่างกัน ความจริงของฟิสิกส์เป็นอย่างหนึ่งของเคมีเป็นอีกอย่างหนึ่ง วิทยาศาสตร์พยายามวิเคราะห์เรื่องต่าง ๆ ออกไปในแนวรูปธรรม เช่น เป็นสสารหรือพลังงาน เป็นต้น แต่จะไม่พูดถึงคุณค่า ความหมาย จุดประสงค์ที่จะมีต่อจิตใจด้วย แต่ปรัชญาจะพยายามมองสิ่งต่าง ๆ โดยส่วนรวม ตลอดถึงจริยศาสตร์

และสุนทรียศาสตร์อีกด้วย Einstein ได้กล่าวว่า “ความมหัศจรรย์แห่งวิชาฟิสิกส์สมัยใหม่ไม่ได้ช่วยให้คนหายอดตายแม้แต่น้อย ปัญหาใหญ่ของมนุษย์ไม่ใช่การผลิตระเบิดปรมาณู แต่อยู่ที่ว่าทำอะไรคนจะมีกินมีใช้กัน”

ถึงแม้ปรัชญาจะแตกต่างกับวิทยาศาสตร์ในบางประการ แต่ทั้งปรัชญาและวิทยาศาสตร์ก็จำต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ปรัชญาไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้ โดยแต่เพียงการเพ่งความจริงอย่างเดียวก่อนนั้น แต่จะต้องตั้งอยู่บนมูลฐานแห่งวิทยาศาสตร์อีกด้วย ดังนั้นปรัชญาถ้าปราศจากวิทยาศาสตร์ก็ไม่เพียงพอและในทำนองเดียวกัน วิทยาศาสตร์ถ้าปราศจากปรัชญาก็ไม่สมบูรณ์ หรือปรัชญาถ้าไม่ตั้งอยู่บนวิทยาศาสตร์ก็ว่างเปล่า วิทยาศาสตร์ถ้าไม่อิงอาศัยปรัชญาที่อยู่ในมมมิต ด้วยเหตุว่าวิชาทั้งสองจึงจำต้องอาศัยซึ่งกันและกัน เพราะถ้าขาดการอิงอาศัยกันแล้ว วิทยาศาสตร์ที่ปราศจากปรัชญา ก็มีแต่จะกระจายเป็นข้อเท็จจริงทางวัตถุ โดยไม่สงเคราะห์เข้าด้วยกัน เพื่อมองหาความจริงโดยส่วนรวมและจิตใจ ก็จะเปรียบเสมือนร่างกายที่ปราศจากวิญญาณ และปรัชญาก็เช่นกันถ้าไม่มีวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องรับรองก็จะเสมือนมีแต่วิญญาณแต่ไร้ร่างกาย ถ้า

ปราศจากวิทยาศาสตร์เสียแล้ว ก็จะไม่มีความแตกต่างกันระหว่างความจริงในขณะที่ยืนอยู่กับในความฝัน

อิทธิพลของปรัชญา ปรัชญาเป็นศาสตร์ที่เสาะแสวงหาความจริง ปรัชญาจึงเป็นหลักใหญ่ที่มนุษย์ได้อาศัยเป็นหลักยึดเหนี่ยวเพื่อความจริง ปรัชญาเป็นหลักสำหรับดำเนินชีวิต ดังนั้นปรัชญาจึงมีบทบาทมากในสังคม ปรัชญาตะวันตกมีอิทธิพลต่อวรรณคดี การปกครอง และการดำเนินชีวิตของชาวตะวันตก ปรัชญาตะวันออกก็มีอิทธิพลต่อชาวตะวันออกในด้านต่าง ๆ เช่นปรัชญาพุทธศาสนา ก็ได้มีอิทธิพลต่อชาวพุทธมากยิ่งขึ้น ปรัชญาพุทธศาสนาจะแฝงอยู่ในวรรณคดีต่าง ๆ การปกครอง ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิต พุทธปรัชญามีส่วนสำคัญไม่น้อยที่ช่วยหล่อหลอมจิตใจชาวไทยให้เข้มแข็ง ให้อภัยง่าย เป็นมิตรกันง่าย มีความโอบอ้อมอารีรักเสรีภาพเป็นต้น ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อันดีเด่นของคนไทย พุทธปรัชญา มีอิทธิพลต่อชีวิตคนไทยมากเหลือเกิน ถ้าใครปรารถนาที่จะเข้าใจคนไทยได้ดี ก็จำเป็นต้องรู้พุทธปรัชญา ในทำนองเดียวกันการจะเข้าใจชาวตะวันตกได้ดี ก็จำเป็นต้องศึกษาปรัชญาตะวันตกเช่นกัน

ปรัชญากับการศึกษาในชั้นอุดมศึกษา ถือกันว่าการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาชั้นสูง การศึกษาในระดับนี้มีความสำคัญมากต่อประเทศชาติ และถือกันว่าบุคคลที่ได้รับการศึกษาชั้นนี้จะเป็นกำลังสำคัญของชาติ เป็นชนชั้นปัญญาชน เป็นบุคคลชั้นหัวหน้า ก็การศึกษาจะเป็นบุคคลเหมาะสมกับฐานะดังกล่าวหรือไม่ บัณฑิตสำคัญประการหนึ่ง ก็คือการศึกษาอบรม ถ้าชนชั้นสมองเป็นคนดีมีศีลมีธรรม มีเหตุมีผล มีความเฉลียวฉลาด เป็นตัวของตัวเอง ใช้ปัญญาเป็นเครื่องตัดสินปัญหาต่าง ๆ มากกว่าอารมณ์ ประเทศชาติก็ย่อมจะเจริญรุ่งเรือง ปรัชญาเป็นวิชาที่สำคัญมากวิชาหนึ่งที่จะช่วยให้บุคคลก้าวขึ้นสู่ฐานะเช่นนั้น ปรัชญาจึงเป็นวิชาที่ได้ศึกษากันแพร่หลายในซีกโลกตะวันตก มหาวิทยาลัยส่วนมากได้เปิดสอนวิชาปรัชญา และบางมหาวิทยาลัยก็มีถึงปริญญาเอก ในซีกโลกตะวันออก วิชาปรัชญาก็ได้เจริญรุ่งเรืองในประเทศอินเดียและจีน โดยเฉพาะในประเทศอินเดียได้นามว่าดินแดนแห่งปรัชญา ส่วนในประเทศไทย วิชาปรัชญา ยังคงค่อนข้างใหม่ เพราะเพิ่งจะมีการสอนเมื่อไม่กี่ปีมานี้ แต่ปัจจุบันวิชา

ปรัชญาได้มีการสอนกันทุกมหาวิทยาลัย และเริ่มขยายไปยังวิทยาลัยครูแล้ว ดังกล่าวแล้วว่าปรัชญาเป็นวิชาสำคัญยิ่งวิชาหนึ่ง เพราะเป็นแม่ของวิชาอื่น ๆ นอกจากนี้ปรัชญายังช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะให้แก่บุคคล คือ

– ปรัชญาช่วยเสริมสร้างนิสัยช่างสังเกตสิ่งต่าง ๆ ที่ประสบ นิสัยตั้งคำถาม สิ่งนั้นคืออะไร นิสัยหาคุณค่า สิ่งนั้นมีค่าอย่างไร

– ปรัชญาส่งเสริมความเป็นไทแก่ตัวสภาพแวดล้อมทางสังคมตลอดทั้งชนบทรวมเนียมประเพณีที่ดีก็มีมากที่ไม่ดีก็มี ถ้าไม่รู้จักแยกแยะอะไรดี อะไรไม่ดีแล้ว การดำเนินชีวิตก็อยู่ในฐานะลำบาก ไม่มีอิสระขึ้นอยู่กับอิทธิพลของสังคมจะพาไป แต่ปรัชญาจะสนับสนุนให้คนดำรงชีวิตด้วยปัญญา คือความถูกต้องเป็นประมาท นักปรัชญาเป็นนักคิด มีอิสระเป็นตัวของตัวเอง ไม่ยอมให้อิทธิพลที่ไม่ดีของสังคมและคนหมู่มากมาลบล้าง ความตั้งมั่นในจิตใจได้

– ปรัชญาเสริมสร้างให้คนมีน้ำใจกว้างมองสิ่งต่าง ๆ ในทัศนะกว้าง ๆ ไม่มองเพียงมุมใดมุมหนึ่ง ทั้งนี้เพราะปรัชญามุ่งเสาะแสวงหาความจริง แต่การจะเข้าสู่ความจริงอาจมีหลายอย่าง และความจริงก็อาจมี

หลายชั้น อาจมองได้หลายแง่ ดังนั้น การรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ไม่ว่าจะความคิดเห็นนั้นจะขัดแย้งกันหรือไม่ก็ตาม ก็เป็นการสมควร เพราะอาจจะเป็นหนทางหนึ่งนำไปสู่ความจริงได้

– ปรัชญาส่งเสริมความยุติธรรม ความยุติธรรมเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในทุกกิจการ โดยเฉพาะในการปกครอง ความยุติธรรมอาจแบ่งออกเป็น ๒ คือ ความยุติธรรมภายนอกกับความยุติธรรมภายใน ความยุติธรรมภายนอกหมายถึงการตัดสินปัญหาออกตัวไม่เกี่ยวข้องกับตัว เช่นสามารถตัดสินว่า นาย ก. ถูก นาย ข. ผิด เด็กชายตำควรถูกลงโทษ เด็กชายแดงไม่ควร เพราะเป็นฝ่ายถูกเป็นต้น แต่ความยุติธรรมภายในเป็นเรื่องของตัวโดยเฉพาะ เป็นเรื่องของจิตใจ อย่างนี้ถูกควรทำ อย่างนี้ผิดไม่ควรทำ แต่บ่อยครั้งจิตใจฝ่าฝืนไปทำความผิด เข้าข้างความผิดว่าถูก การทำความผิดเป็นความไม่ดี แต่บางครั้งก็เข้าข้างตัวว่าตนไม่ผิด การคิดเอาเปรียบผู้อื่นเป็นความไม่ดีแต่บางครั้งก็คิดว่าดีแล้ว การคิดว่าผู้อื่นว่าไม่ดี แต่บางทีก็เข้าข้างตัวว่าดีแล้วการไหว้พระสวดมนต์ก่อนนอนเป็นการดี แต่บางทีก็คิดว่าหยุดบ้างก็คงไม่เป็นไร แต่

ปรัชญาจะถือความถูกต้องเป็นประมาณผิดเป็นผิด ไม่จำเป็นต้องเข้าข้างเพื่อหาความยุติธรรม

— ปรัชญาช่วยสร้างหลักใจ โลกปัจจุบัน กำลังเจริญด้วยวัตถุ วัตถุเจริญขึ้นทุกที่แต่ ความเจริญทางค่านิจใจยังล่าช้าอยู่มาก และดูเหมือนจะถอยหลังกว่าสมัยบูยา ทายายด้วยซ้ำ เมื่อความเจริญทางจิตใจไม่สามารถวิ่งขนานไปกับความเจริญทางวัตถุ ผลก็คือยิ่งวัตถุเจริญมากเท่าไร ความทุกข์ยากก็ติดตามมาอย่างใกล้ชิด สมัยนี้ผู้คนมาก ถึงแม้เราจะอยู่ท่ามกลางฝูงชนมาก แต่ทว่าความปลอดภัยทางกายและใจลดลง โดยเฉพาะทางใจลดลงมาก มีความหวาดระแวงเพิ่มขึ้นการแข่งขันต่อสู้เข้มข้นขึ้น การเห็นอกเห็นใจช่วยเหลือกันและกันด้วยน้ำใจอันงามลดลงอย่างรวดเร็วแต่น้ำเงินขึ้นมาแทน การสวมหน้ากากเข้าหากันเพิ่มขึ้น เหล่านี้เป็นต้น ผลก็คือโรงพยาบาลโรคประสาท โรงพยาบาลโรคจิตขยายไม่ทัน เมื่อจิตใจไม่มีหลักยึดเหนี่ยว จิตใจก็วิ่งพล่านไปตามอำนาจความอยาก ยิ่งเห็นวัตถุมาล่อใจมาก ก็ยิ่งอยากได้มาก ครั้นไม่ได้สิ่งนั้นเพราะติดขัดเรื่องเงินก็กระวนกระวายใจ สิ่งใดที่ได้มาแล้วก็ไม่รู้จักพอ อยากได้ต่อไปอีก เหมือนคนอยู่ในเรืออัปปางในทะเล ยิ่งตีมน้ำทะเลมากเท่าไร

ก็ยิ่งกระหายน้ำมากเท่านั้น แต่ปรัชญาเช่นพุทธปรัชญาเป็นต้น เป็นหลักสำหรับคนได้อาศัยยึดถือ หลักหมายถึงความมั่นคง เรือจะไม่หลุดลอยไปตามกระแสน้ำ ก็เพราะผูกไว้กับหลักจันโต จิตใจคนถ้าไม่มีหลักก็จะลอยไปตามกระแสน้ำ คืออิทธิพลของกิเลสและสังคมนั้น เมื่อใจที่มียึดเหนี่ยว จิตใจก็สงบเมื่อใจสงบใจสบาย จะทำอะไรก็อยู่ในฐานะได้เปรียบมากกว่าคนที่กำลังวุ่นวายใจขาดหลักใจ ปรัชญาจะเป็นเสมือนประทีปช่วยส่องทางนำไปสู่ความราบรื่นของชีวิต

— ปรัชญาช่วยพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น ปรัชญาเป็นศาสตร์ที่เสาะแสวงหาคุณค่า แก่นสารหาสาระจากสิ่งต่างๆ มิให้พอใจแต่เพียงภายนอก แต่ให้คำนึงถึงคุณภาพ ปรัชญาสอนให้ไม่พอใจแต่เพียงมีชีวิตไปวันหนึ่งๆ แต่ต้องการหาคุณค่าของชีวิต อะไรเป็นคุณค่าของชีวิต อะไรเป็นแก่นสารของชีวิต การทำชั่วเป็นการทำตัวและผู้อื่นให้เดือดร้อนเป็นความไม่ดี แต่การกระทำความดีเป็นไปเพื่อความสุขแก่ตนและคนอื่น เป็นความดี, ความดี ความงาม ความจริง นั่นแหละจะเป็นแก่นสารของชีวิตและความดี ความงาม ความจริง จะเกิดขึ้นได้ก็เพราะจิตใจได้รับพัฒนา มิใช่เกิดจากการปล่อยไปตามใจ ปรัชญามุ่ง

หาความดี ความงาม ความจริง มุ่งหาสาระ
หาคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ จึงเป็นไปเพื่อพัฒนา
จิตใจให้สูงขึ้น

– ปรัชญาช่วยให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างฉลาด
หาความสุขได้ในท่ามกลางแห่งความทุกข์หา
ความสงบได้ในท่ามกลางแห่งความวุ่นวาย
ประคองตัวไม่ให้ความเดือดร้อนในการ
ครองชีพในท่ามกลางของแพ่ง เป็นตัวของ

ตัวเองได้ในท่ามกลางแห่งการโฆษณาชักจูงใจ
ก็เมื่อปรัชญาเป็นวิชาที่ช่วยให้คนมี
เหตุผล เป็นตัวของตัวเอง มีคุณธรรมมี
น้ำใจกว้าง มีความฉลาดในการดำเนินชีวิต
ปรัชญาจึงเป็นวิชาหนึ่ง ซึ่งเหมาะเป็นอย่าง
มากที่จะได้ศึกษากันในสถาบันต่าง ๆ โดย
เฉพาะในมหาวิทยาลัย และก็ควรทุกคนจะ
ด้วย

It is impossible For man to live without a philosophy. (Chandradhar)

Man live in accordance With Their Philosophy of life, Their Conception
of The world. (Satischandra)

บรรณานุกรม

กীরติ บุญเจือ. ^๕ปรัชญาเบื้องต้นและตรรกวิทยาเบื้องต้น. ^๕พระนคร: ผดุงวิทยาการ-พิมพ์, ๒๕๑๒.

ปรัชญาสำหรับผู้เริ่มเรียน. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘.

โกศล สินธวานนท์. "ปรัชญา", ชุมนุมบทความทางวิชาการโครงการตำราสังคม-ศาสตร์. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔.

นวม กุฑุทธโน (พระมหา). ปรัชญาสงเคราะห์. พระนคร: มหามกุฏราช-วิทยาลัย, ๒๔๙๕.

เพลโต. โสกราตีส. แปลโดย ส. ศิวรักษ์. พระนคร: ศิวพร, ๒๕๑๔.

รุ่งเรือง บุญไญรส. ปรัชญา คืออะไร. เชียงใหม่: สงวนการพิมพ์, ๒๕๑๒.

สวามีสัตยานันทปรี. ปาฐกถา. พระนคร: แพร่พิทยา, ๒๕๑๔.

Sinha, Jadunath. **An Introduction To Philosophy.** Calcutta: Sinha-publishing House private Ltd.

Sharma, Chandradhar. **An Introduction To indian philosophy** Calcutta: 1968.

Stace, W.T. **A Critical History of Greek philosophy.** London: Macmillan.